

طراحی پژوهش‌های اجتماعی

نورمن بلیکی

مترجم:

رسول ابراهیمی

سرشناسه کتاب	
هرگونه کپی برداری از این کتاب به هر شکل ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.	
طراحی پژوهش های اجتماعی	نام کتاب
Designing social research	عنوان انگلیسی
نورمن بلیکی	نویسنده
رسول ابراهیمی	مترجم
آموزشی	موضوع
الکترونیکی	نوبت چاپ

6	مقدمه
28	فصل اول : آماده سازی طرح های تحقیق
81	فصل دوم :طراحی تحقیقات اجتماعی
116	فصل سوم : پرسش ها و اهداف پژوهش
151	فصل چهارم : راهبردهایی برای پاسخ به پرسش های پژوهش
199	فصل پنجم : مفاهیم، نظریه ها، فرضیه ها و مدل ها
265	فصل ششم : انواع داده ها
334	فصل هفتم : روش های پاسخ به سوالات تحقیق
375	فصل هشتم : نمونه طرح های پژوهشی

سپاسگزاری

من از صدها دانشجویی که در بیست و پنج سال گذشته در کلاس ها و کارگاه های روش تحقیق من شرکت کرده اند، بسیار سپاسگزارم. در روزهای اول، این تلاش ها، تردیدها، هیجان ها و نظرات آنها بود که به من کمک کرد تا تفکر و شیوه های خودم را بهتر کنم. سروکار داشتن با این موارد باعث شد که ده سال پیش، نوشتن اولین نسخه این کتاب را شروع کنم.

همچنین به تعداد زیادی از همکاران و دوستانم مدیون هستم که برای نسخه اول کتاب، پیشنهادهای خوب و نظرات سازنده ای دادند. بازبینی های ناشناسی هم که هر دو نسخه کتاب را خواندند، نکات مفیدی گفتند که باعث بهتر شدن کتاب شد. شاید کمی لجبازی من یا تفاوت زیاد در نظراتشان باعث شد که نتوانم همه ایده هایشان را قبول کنم.

برای نسخه دوم این کتاب، از دوستانم در انتشارات پالیتی، یعنی اما لانگستاف و جاناتان اسکرت سپاسگزارم. آنها نیاز به نسخه دوم را دیدند، مرا به انجام این کار تشویق کردند و در تمام مراحل از من حمایت کردند. همکارشان، کلر انسل، مراحل چاپ را خیلی خوب و دلسوزانه مدیریت کرد و سوزان بیر هم به نوشته های من نظم و ترتیب داد.

در آخر، از همسرم کاترین بی نهایت سپاسگزارم که با صبر و حوصله، مرا در انجام این کار وقت گیر حمایت کرد؛ کاری که بخش بزرگی از دوران بازنشستگی ما را به خود اختصاص داد.

نویسنده و ناشران از افراد زیر برای اجازه استفاده از مطالبشان سپاسگزارند:
انتشارات سیج برای استفاده از یک شکل در کتاب.

مقدمه

من می‌خواهم به دو دسته‌بندی اصلی در تحقیق، یک مورد دیگر به نام منطق پیش‌بینی را اضافه کنم. منطق پیش‌بینی یعنی برنامه‌ریزی برای اینکه تحقیق چگونه انجام خواهد شد. البته همیشه ممکن نیست که طبق برنامه پیش برویم. گاهی موانع غیرمنتظره‌ای پیش می‌آید یا درک محقق از موضوع بیشتر می‌شود و نیاز به تغییر در برنامه پیدا می‌شود. به نظرم خیلی از محققان طوری گزارش تحقیق خود را می‌نویسند که انگار از اول یک برنامه دقیق داشته‌اند، در حالی که شاید این‌طور نبوده یا برنامه‌شان ضعیف بوده است.

بر اساس مشاهدات چندین ساله‌ام از استادان و دانشجویان، یک روش معمول در تحقیقات اجتماعی این است که کار را فقط سرهم‌بندی می‌کنند و جلو می‌روند. کمتر پیش می‌آید که یک طرح تحقیق کامل، قبل از شروع کار آماده شده باشد. محققان تازه‌کار ممکن است از خطرات برنامه‌ریزی نکردن آگاه نباشند و بدون راهنمایی درست، به نتایج خیلی ضعیف یا حتی فاجعه‌باری برسند. انجام یک تحقیق اجتماعی خوب به خودی خود سخت است، چه برسد به اینکه با برنامه‌ریزی ضعیف، محدودیت‌های بیشتری هم برای خودمان ایجاد کنیم.

بعضی معتقدند که شاید محققان فردی بتوانند کار را سرهم‌بندی کنند، اما پروژه‌های بزرگ، تحقیقات دولتی یا کارهایی که گروه‌های مختلف در آن شرکت

دارند، از همان ابتدا به یک طرح تحقیق کاملاً مشخص نیاز دارند. من با بخش دوم این حرف موافقم، اما با بخش اول نه. محققان فردی هم باید کارشان را با دقت برنامه‌ریزی کنند.

این کتاب چیزی بیشتر از مرور نوشته‌های دیگران در زمینه تحقیقات اجتماعی و طرح تحقیق است. این کتاب یک دیدگاه مشخص ارائه می‌دهد که چرا و چگونه باید طرح تحقیق را آماده کرد و چه بخش‌های اصلی‌ای باید در آن وجود داشته باشد. این کتاب می‌گوید که تحقیقات اجتماعی باید به دنبال پاسخ دادن به پرسش‌های تحقیق باشند و برای پاسخ به این پرسش‌ها، باید از یک یا چند منطق تحقیق استفاده کرد.

این کتاب همچنین تأکید می‌کند که محققان ناگزیرند دیدگاه‌های خاصی درباره واقعیت و شناخت آن داشته باشند. مهم است که این دیدگاه‌ها را به طور واضح بیان کنند. این کار هم به خود محقق کمک می‌کند تا در تصمیم‌هایش هماهنگ باشد و هم به کسانی که تحقیق را می‌خوانند کمک می‌کند تا نتایج را بهتر بفهمند و تفسیر کنند. تنها بعد از مشخص شدن مسئله، پرسش تحقیق، روش اصلی و دیدگاه‌هاست که باید به فکر انتخاب روش‌های جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات افتاد.

اگرچه خیلی از کتاب‌های عمومی روش تحقیق به عناصر طرح تحقیق اشاره می‌کنند، اما معمولاً خیلی سطحی از آن‌ها می‌گذرند. دغدغه اصلی آن کتاب‌ها معمولاً این است که به دانشجویان، فنون جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات را یاد

بدهند. دانستن این فنون لازم است، اما انتخاب آن‌ها باید به جنبه‌های اساسی‌تری از تحقیق ربط داشته باشد؛ به خصوص به پرسش‌های تحقیق و روش‌های اصلی‌ای که برای پاسخ به آن‌ها استفاده می‌شود.

بهتر است این کتاب را در کنار کتاب دیگر من به نام رویکردهایی به پژوهش اجتماعی بخوانید که به فلسفه تحقیقات اجتماعی می‌پردازد. موضوعاتی که در هر دو کتاب مشترک هستند، در اینجا به طور خلاصه بررسی شده‌اند.

مخاطبان کتاب

من این کتاب را در درجه اول برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی علوم اجتماعی نوشته‌ام که می‌خواهند برای پایان‌نامه خود یک پروژه تحقیقاتی انجام دهند. منظورم از پروژه تحقیقاتی، تحقیقی است که تلاش می‌کند با جمع‌آوری یا تحلیل اطلاعات واقعی درباره جنبه‌هایی از زندگی اجتماعی، به پرسش‌های تحقیق پاسخ دهد. این کتاب برای دانشجویانی نیست که کارشان فقط نظری است؛ یعنی کسانی که فقط نظریه‌های موجود را بررسی، نقد یا ترکیب می‌کنند یا فقط از نوشته‌های دیگران به عنوان منبع استفاده می‌کنند. با این حال، بخش‌هایی از آن ممکن است برای دانشجویانی که مطالعات تاریخی انجام می‌دهند هم مفید باشد.

مخاطبان این کتاب شامل دانشجویان رشته‌هایی مانند جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی و علوم سیاسی، و همچنین رشته‌های

بین‌رشته‌ای مانند مددکاری اجتماعی، جغرافیای اجتماعی، مطالعات آموزشی، ارتباطات، مطالعات پرستاری، برنامه‌ریزی، مطالعات کسب‌وکار، مدیریت و مطالعات توسعه است. امیدوارم دانشجویان اقتصاد و روان‌شناسی هم آن را مفید بدانند، اما می‌دانم که با توجه به پیشینه من در جامعه‌شناسی، شاید فقط در برخی نقاط با این دو رشته اشتراک نظر داشته باشم. با این حال، امیدوارم این کتاب به گسترش دیدگاه آن‌ها نسبت به تحقیق کمک کند.

این کتاب همچنین برای استادان دانشگاه، به ویژه کسانی که به تازگی راهنمایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی را شروع کرده‌اند، در نظر گرفته شده است. هدف این کتاب آموزش راهنمایی دانشجویان نیست، بلکه چارچوبی برای کمک به دانشجویان در آماده کردن طرح تحقیق است. همچنین برای استادانی که دانشجویان خود را در پروژه‌های تحقیقاتی فردی و گروهی درگیر می‌کنند، مفید خواهد بود.

آنچه من ارائه می‌دهم، نتیجه تجربیات خاص خودم در تدریس دروس روش تحقیق به دانشجویان تحصیلات تکمیلی، تدریس آمار و فلسفه علوم اجتماعی به دانشجویان کارشناسی، راهنمایی تحقیقات بسیاری از دانشجویان و انجام تحقیقات خودم است. در روزهای اول، من و آن دانشجویان با کمک محدود کتاب‌های موجود، برای تدوین طرح‌های تحقیق تلاش می‌کردیم.

فرآیند تدوین طرح تحقیق احتمالاً سخت ترین بخش تحقیقات اجتماعی است. در طول سال ها، من راه هایی برای کمک به دانشجویان در این فرآیند پیدا کرده ام. این کتاب تلاشی برای توضیح این راه ها و فنون است. بدون شک راه های زیادی برای انجام این کار وجود دارد. برخی از این راه ها به دیدگاه های رشته ای که تحقیق در آن انجام می شود، بستگی دارد، در حالی که برخی دیگر به سلیقه یا دیدگاه شخصی افراد مربوط می شود. نوشتن کتابی که همه محققان اجتماعی را راضی کند، ممکن نیست؛ این حوزه بسیار متنوع است و بسیاری از تفاوت ها شاید آشتی ناپذیر باشند. در حالی که سعی کرده ام برخی از دیدگاه هایی را که به نظرم رضایت بخش نیستند به چالش بکشم، تلاش کرده ام به اندازه کافی انعطاف پذیر باشم تا طیف وسیعی از سبک های تحقیقات اجتماعی را پوشش دهم. با این حال، بدون شک دیدگاه های شخصی من گاهی خود را نشان خواهند داد.

من از نسخه اول این کتاب به طور گسترده در کلاس ها و کارگاه ها با دانشجویانی از رشته های بسیار متنوع و از چندین کشور استفاده کردم. این کار باعث شد کتاب به خوبی آزمایش شود. علاوه بر تجربه خودم در استفاده از آن، گزارش های بسیار مطلوبی از بسیاری از استادان دیگر درباره ارزش آن برای دانشجویانشان دریافت کرده ام. نظر عمومی این است که کتاب فقط به تغییرات و به روزرسانی های جزئی نیاز دارد.